

Němci zabývali otázkou rozhlasu (německá vysílací stanice) a otázkou německé techniky v Brně. Říšskoněmecká sociálně demokratická emigrace se u nás soustředila na tolik, že přikročila k vydávání listu „Neuer Vorwärts“.

Na Podk. Rusi zemřel guvernér Antonín Beskid.

V. Gutwirth.

B. ZAHRANIČNÍ.

Stálá rada Malé dohody v Praze. — Parafování paktu čtyř v Římě. — Přestávka ženevské odzbrojovací konference. — Zahájení světové hospodářské konference v Londýně. — Konflikt rakousko-německý. — Příměří na dalekém východě.

Malá dohoda konala svou první schůzi v novém organizačním rámci od 30. května do 1. června v Praze. Na programu bylo kromě formální výměny ratifikačních listin ustavení hospodářské rady, politická situace evropská postavila však do popředí poměr Malé dohody ke kooperaci čtyř západních velmocí podle původního plánu Mussoliniova. Ministři malodohodových států ohradili se hned po ohlášení italské iniciativy proti evropskému direktoriu a pokusu vnucovat cokoli tak zv. malým státům, jejich oposice nebyla však ryze negativní, myšlenka evropské spolupráce, vedené čtyřmi hlavními mocnostmi, jichž rozpor tvoří nynější krizi, nebyla jim antipatická. Ministr dr. Beneš opětovně prohlásil ve svých zahraničně-politických výkladech ve sněmovně, že urovnání poměrů mezi Francií a Německem, jakož i Francií a Itálií je nezbytným předpokladem uklidnění v evropské politice a také ozdravení hospodářského. Není jiné eventuality za boj nežli hledání kompromisu. Velmoci nesmí si však myslet, že mohou vyrovnat své rozpory na zádech jiných, „malých“. Malá dohoda dokázala svým postupem v této věci jak svou pohotovost a sílu, tak svou náklonnost ku spolupráci, svůj aktivismus. Schůze Stálé rady mohla konstatovat již kladné výsledky tohoto působení. Politika francouzská vzala všechen zřetel na její zájmy a vláda Daladierova poskytla jí ještě zvláštního ujištění ve formě písemné záruky, že nepřipustí projednávání revise mírových smluv mimo půdu Společnosti národů a mimo metody a kompetence v Úmluvě stanovené. Malá dohoda vzala toto stanovisko s uspokojením na vědomí a prohlásila znovu výslovně a slavnostně, že myšlenka revise mírových smluv pro ni neexistuje a že by se jí postavila všemi prostředky na odpor. Zároveň vyslovila se Rada k otázkám odzbrojení, při čemž uvítala pokroky, kterých v poslední době v Ženevě bylo dosaženo, zdůraznila však nanovo nezbytnost účinné kontroly a vzájemné pomoci, nežli bude možno resignovati částečně na prostředky obrany, čerpané z vlastních sil. Pokud jde o velké thema konference hospodářské, vyslovila se Malá dohoda rozhodně pro zrušení starého břemene válečných dluhů, pro stabilizaci měn a uvolnění mezinárodního obchodu při zřeteli k zvláštním podmínkám argrání výroby evropského jihovýchodu, kde trpící státy mají uznaný nárok na preference. Ústředním bodem prací pražské konference bylo však zřízení ústředního organismu hospodářské svépomoci, Stálé rady hospodářské, která má za účel koordinovati hospodářskou aktivitu všech tří států na všech polích produkce i v dopravě, tak aby časem vzniklo z Jugoslavie, Rumunska a Československa co možno jednotné hospodářské společenství.

Při tom Malá dohoda nemíní zaujímati výlučné stanovisko proti okolí, naopak chce se státi jádrem kooperace středoevropské a zve tudíž zejména Maďarsko a Rakousko ku připojení. Ohlas konference byl v okolí i v hlavních městech velmocí velmi silný. Maďarsko ovšem bylo zklamáno kategorickým odmítnutím tendencí revisionistických, neboť po té stránce panují zde nevykořitelné iluze. Maďarsko nemá dosud porozumění pro spolupráci ryze hospodářskou a výhody přátelství bez jakékoli postranní myšlenky. Jak nespolehlivá je půda, na níž se v tomto směru můžeme pohybovati, ukázala v zápětí návštěva ministerského předsedy Gömböse v Berlíně na pozvání národně-socialistického zahraničního úřadu. Cesta byla docela improvisována a vzbudila i v Maďarsku samém mnoho podivu a znepokojení. Ať již bylo přímým podnětem cokoli, jisto je, že Maďaři, pokud jsou representováni vládnoucím režimem, nechávají si imponovat rozmachem hakenkrajclerství a nechtějí se vzdáti vyhlídek na mocenský převrat ve střední Evropě. Naproti tomu Malá dohoda trvá na konsolidaci poměrů, vytvořených vítězným mírem, a spoléhá, že najde v tomto směru nyní porozumění i v Itálii, která má svrchovaný zájem na tom, aby se pangermanismus nezmocnil Rakouska a nedostal se až k jejím hranám.

Tyto hluboké evropské perspektivy poskytují také jediné vysvětlení k politice paktu čtyř, kterou Mussolini zahájil původně na velmi dobrodružné cestě, ale pod vlivem Londýna, Paříže i Prahy značně umírnil a přizpůsobil. Srovnání různých textů a návrhů, které od polovice března až do počátku června byly v této věci podány, ukazuje, jak hluboká proměna se zde udála a jak byl v nější rámec naplněn docela novým duchem. Bylo-li tu však podstatným právě vyhledávání souhry a jistého vyrovnání mezi velmocemi s vyloučením branných konfliktů, pak to bylo zachováno. Zdá se, že Mussolinimu skutečně záleželo hlavně na tom, aby se dostal do široké evropské kooperace, jejímž účastníkem bude také Francie, nebo jinými slovy, aby se vyhnul příliš těsnému připojení na Německo, které by ho zavlékalo do svých nebezpečných vod. Mussolini představuje si novou Evropu na základě smluv podstatně opravených, čímž naráží na nás a stává se rivalem Francie ve střední Evropě. V tomto smyslu byl považován za spojence nejen Maďarů, nýbrž i Němců. Je však příliš prozíravý, aby neviděl, že konečné cíle a plné úspěchy těchto snah obrátily by se nakonec i proti Itálii samotné, která přece jen poslední válku vedla jako jeden ze západních spojenců, a to musí zůstatí směrodatné. Proto Mussolini nepovažoval se za poražena, když revisionismus byl z textu paktu čtyř vymýcen, jen když myšlenka kooperace samotné byla zachráněna. Je-li tento výklad správný, pak otevírá se slibná vyhlídka na dorozumění italsko-francouzské, jehož je nezbytně třeba, má-li živelný rozmach nacionálně-socialistického německví býti udržen v určitých mezích. — Nový text paktu čtyř, jak byl v definitivním znění přijat a provisorně podepsán 7. června, vykazuje podstatné změny ve všech třech hlavních bodech. V článku prvním není již řeči o možnostech uložení jakýchkoli rozhodnutí čtyř státům jiným, v článku druhém omezuje se jednání o revisi na zkoumání procedury podle čl. 19. Úmluvy o Společnosti národů, ale souběžně s tím předpisuje se i zkoumání čl. 10. a 16., které mají tendenci protichůdnou, konservační, ve článku třetím pak se vylučuje znovuvybrojení Německa a odkazuje jediné k řádnému postupu ženevskému. Tento poslední bod Německo nejvíce mrzel a učinil ještě v poslední chvíli zdar jednání pochybným. Konečně však roz-

hodl Hitler, že jakmile se již jednou dal na cestu odkladů a kompromisů, musí dáti souhlas i zde. K paktu bude přiložena i korespondence vlády francouzské s vládami malodohodovými, v níž Francie potvrzuje své spojenecké závazky k nám a zavazuje se, že nikdy nesvolí ke změně procedury čl. 19., vyžadující jednomyslnosti, hlas státu přímo dotčeného v to počítajíc.

Otázka odzbrojení je pro Německo stále nejdůležitější, a na konferenci ženevské projednává se ústřední problém světové politiky. Plán Mac Donaldův, který převzal z plánu francouzského jako podstatnou součást zásadu sjednocení typů kontinentálních armád evropských, narazil nejprve na prudký odpor německý, ježto ani nový režim nechtěl se vzdát mocné zbraně, kterou ve válce může býti řemeslná, technicky dokonalá říšská obrana. Němci používali této příležitosti, že se od nich něco chtělo, k požadavkům kompenzačním, žádali, aby Francie současně snížila svoji výzbroj aspoň o třetinu. Ve skutečnosti šlo jim o to, aby sami si uvolnili ruce k dalšímu zrojení, zejména k zesílení kvality své výzbroje v nejtěžších kusech. Německý ministr zahraničních věcí, baron Neurath, uveřejnil právě v té době, kdy delegát Nadolny naléhal na odzbrojení Francie, článek, v němž dokazoval, že Německo musí za každých okolností svoji výzbroj zvýšit, poněvadž není prostě pomyšlení na to, že by ostatní vysoce vyzbrojené státy ji snížily. Vyskytly se vážné obavy, že Německo míní odzbrojovací konferenci vůbec rozbít. Znepokojení bylo zvláště silné v zemích anglosaských, které teprve nástupem Hitlerovým byly vyvedeny z těžkých omylů o povaze a vývoji Německa. Proto nyní anglický ministr války lord Hailsham neváhal vysloviti se v horní sněmovně docela zřetelně, že proti Německu mohlo by se použití ještě sankcí, určitých mírovou smlouvou. Na druhé straně americký prezident Roosevelt povznesl svůj hlas právě v den před ohlášenou řečí Hitlerovou, aby v poselství, adresovaném hlavám 54 států, dožadoval se zřetelných projevů vůle k míru, která je i nezbytnou podmínkou pro zdar nastávajících porad hospodářských. V poselství Rooseveltově se klade důraz na technickou stránku odzbrojení zničením zbraní po výtce ofensivních a na závazek států neposílati svá vojska za hranice. Při tom prezident varoval velmi vážně každý stát, který by chtěl stavěti se v cestu této všeobecně pocitované potřebě. V Německu bylo upozornění tohoto druhu dobře porozuměno a Hitler promluvil pak až nápadně smířlivě. Odmyslíme-li si prvky propagační, bylo zde podstatným, že nezdvihl nárok na znovuvyzbrojení a že dal pokyn svému delegátu ženevskému, aby odvolal pozměňovací návrhy k plánu MacDonaldovu, který Německo pak přijalo nejen za podklad diskuse, nýbrž za podklad samotné příští odzbrojovací konvence. Přes tento taktický obrat nelze si však tajit, že ve věci samé německá politika se nezměnila a že přála by si jen, aby se odium z nezdaru odzbrojovací konference přeneslo na druhou stranu. Francie stavěla se od počátku k programu odzbrojovacích prací pozitivně, ale musí trvat na předpokladu zvýšené mezinárodní bezpečnosti jednak spolehlivou kontrolou odzbrojovacích závazků, jednak náležitou pohotovostí a účinností zakročení Rady S. N. proti případnému útočníkovi. V tomto směru nebylo při prvním čtení odzbrojovací konvence dosaženo ještě uspokojivých výsledků. Americký příspěvek k otázce bezpečnosti, formulovaný v projevu Norman Davisovu, nutno sice hodnotiti jako značný pokrok ve vývoji americké politiky směrem k myšlence mezinárodní spolupráce, ale po stránce zaručené bezpečnosti je to ještě příliš málo.

Amerika není ochotna zavázati se k ničemu jinému než k tomu, co prakticky již dělá a co by se od ní v každém případě dalo očekávati, totiž že se zúčastní porad s ostatními mocnostmi v případě ohrožení míru (porušení Kelloggova paktu), a že pak, kdyby její pozorovatel, a v konečné instanci její vláda, uznali, že je vina na jedné straně, že by se vyhnula všemu, co by útočníka mohlo podporovati, a resignovala tudíž také na svoje právo neutrality a svobody moří. Procedura, takto naznačená, je příliš složitá, zdlouhavá a nespolehlivá, než aby mohla býti dostatečnou náhražkou za částečné oslabení armádní výkonnosti. Současně anglický delegát, sir John Simon, odmítl přijetí jakýchkoli dalších závazků nad výměr locarnský, a také při podrobnostech rozpravy o kontrole a o zbrojení námořním a vzdušným ukázaly se ještě značné diference. Nedošlo tudíž k odhlasování konvence ve druhém čtení, které by bylo bývalo žádoucí k vytvoření náležité atmosféry pro londýnskou konferenci hospodářskou, nýbrž jednání musilo býti přerušeno do 3. července. — V následující schůzce delegátů anglických a amerických s francouzským ministerským předsedou Daladierem byly sondovány možnosti přistoupení Francie na první odzbrojovací etapu — která znamená již značné oběti, zejména na kvalitě výzbroje — ale za daných okolností nedošlo se ještě k výsledku a také jednání předsedy Hendersona v Londýně za konference hospodářské se nevydařila pro všeobecnou nepozornost. Hlavní výbor shromážděný na konci června v Ženevě se pak usnesl odročiti jednání až na podzim. (16. říjen.)

Světová hospodářská konference, k níž se konaly jistě neobyčejně rozsáhlé a horlivé přípravy již před nastoupením presidenta Roosevelta a které předcházely jednak porady expertů, jednak schůzky státníků, zejména washingtonský zájezd Herriotův a MacDonaldův v dubnu, byla zahájena 12. června za neobyčejného lesku a slávy. 67 států vyslalo své delegace a král Jiří V. sám pronesl uvítací proslov. Ministerský předseda MacDonald vyslovil se pak v řeči velmi upřímné a vážné o všech obtížích, které stojí v cestě obnově světového blahobytu a mezi nimi na prvním místě uvedl otázku válečných dluhů, ač oficiálně z programu byla vyloučena. Tím se již naznačovalo, že při blízkém datu pololetní splatnosti odhodlá se Anglie k samostatnému zákroku v podobném smyslu, jako při předešlé příležitosti v prosinci minulého roku učinila Francie. 15. června také skutečně nabídla vláda MacDonalдова presidentu Rooseveltovi pouze nominální 10% uznávací splátku, čímž dosavadní platnou úmluvu konsolidační z roku 1923 vypovídala. Odpověď z Ameriky očekávala se s velikým napětím, ale vyzněla kladně, Roosevelt splátku přijal, třebaže si vyhradil všechna práva na pozdější jednání. Stanovisku anglickému přizpůsobily se pak všechny ostatní státy, které ještě v prosinci zaplatily, mezi nimi i Československo, které odvedlo místo půldruhého milionu dolarů jen 180.000, používajíc ještě výhody možného placení ve stříbře. Francie a Belgie nezaplatily ani tentokráte, poněvadž trvají na stanovisku, že Amerika svou odpovědností za přerušeni reparačních platů Hooverovým moratoriem je nyní vázána k tomu, aby sama iniciativně vystoupila s novými návrhy, které by otázku tak zv. dluhů spojeneckých přizpůsobily řešení, k němuž došlo pro otázku reparační v Lausanne. Zato Amerika projevuje ochotu jednati pouze se státy, jež se samovolně neocitly ve stavu nesplnění smlouvy. — Vlastní úkoly hospodářské konference byly zahájeny rovněž neoficiálním jednáním „v kulise“. Guvernéři tří vedoucích cedulových bank sjednali prozatímní dohodu o dočasné stabilisaci dolaru pro dobu trvání konference. Ačkoliv vedení americké

delegace návrh, pohybující se mezi 4.05 až 4.07 za libru, uznalo za přijatelný, došlo z Washingtonu rozhodné odmítnutí předběžné stabilisace jako zatím nevhodné. Pro vládu Rooseveltovu je nejdůležitější zdvižení velkoobchodních cen pro suroviny a plodiny, jemuž má právě napomáhat oslabení kursu americké měny po odpoutání od zlata. Nyní, kdyby došlo k formálnímu ustálení kursu, které by předpokládalo zákroky bank proti jeho případnému poklesu na bursách, mělo by to patrně za následek také zaražení haussy, která se tak příznivě jeví na trhu zboží. Nepříznivé stanovisko Rooseveltovo ke stabilisaci působilo však na konferenci jako studená sprcha. Státy evropské a zejména Francie, věrna zlatému standardu, vidí v odstranění nebezpečí inflace a měnových zmatků první podmínku jakéhokoliv zdaru jednání o novou mezinárodní spolupráci hospodářskou. Při pohyblivých kursech a při měnových operacích, které mají ráz útoku proti celním hradbám, není možno pomýšleti na oslabení obrany a otevření cest. V první chvíli se zdálo, že konference bude musit býti přerušena. Později došlo však ke shodě, že čistě hospodářské partie mohou se v jednotlivých komisích projednávatí dále, třebaže výsledky, k nimž se dospěje, budou podmíněny ustálením měn v pevných relacích a solidně podepřených zlatem. V podstatě jde tu přece jen o otázku organizace výroby a konsumu, otázky měnové a finanční týkají se spíše forem, třebaže tyto musí býti uvedeny do pořádku.

Mezi hospodářským jednáním probleskovaly však v Londýně stále poplašné zprávy politické, přicházející tentokrát především ze střední Evropy. Konflikt mezi křesťansko-sociální vládou v Rakousku a národně-socialistickým režimem v říši dospěl vrcholu. Německo, aby podepřelo útok národních socialistů rakouských proti Dollfussovi, znemožnilo prakticky cestování do Rakouska v letní sezoně, aby malý stát, závislý v jeho platební bilanci a hospodářském životě vůbec velmi značně na turistickém ruchu, citelně zasáhlo. Když ani to nepomáhalo a Dollfuss nejevil náklonnost k odstoupení, nýbrž naopak organizoval účinnou protiakci a obrátil se na pomoc k ostatní cizině, uchýlili se hakenkrajcileři k přímému teroru, došlo k atentátům na vůdce heimwehrů a k výbuchům pekelných strojů. Potom byla národně-socialistická strana v Rakousku rozpuštěna a počalo se rýsovat sblížení mezi sociálními demokraty a vládou. Kancléř Dollfuss, který vedl rakouskou delegaci na konferenci londýnskou, soustředil na sebe veřejné sympatie států západních a také Itálie počala vystupovati ze své rezervy, kterou dosud s ohledem na přátelství k fašistickému Německu zachovávala. Nikdo se již netají tím, že zachování rakouské nezávislosti je evropskou potřebou, a že její porušení z vnějšku nebylo by klidně strpěno. Vedle morální opory, která působí ovšem blahodárně na upevnění vnitřního postavení vlády a sebedůvěry Rakušanů vůči vše nivelisujícímu národně-socialistickému Německu, je ovšem třeba také podpory materiální, především finanční. V Londýně, v Paříži i v Římě dostalo se Dollfussovi ujištění, že 300miliónová půjčka, loni povolená, bude nyní opravdu likvidována. Chápe se však již také, že otázka rakouská musí se konečně řešit zásadně v rámci středoevropském. V tomto směru vyskytly se ovšem v tisku ihned tendenčně zabarvené a přiostržené pověsti. Jednak přičítal se ministru dru Benešovi úmysl přibrat Rakousko prostě do Malé dohody, jednak dal se do oběhu nový domnělý plán Mussoliniho, týkající se tentokrát restaurace habsburské monarchie aspoň v zárodku spojením dnešního Rakouska a Maďarska. Tyto fantasie nemají arci reálného podkladu ani nejmenších vyhlídek, ježto

i v Rakousku a Maďarsku samotném byl by proti tomu živelný odpor. Cesta Gömbösova do Berlína vykládala se také jako obrana Maďarů proti návratu Habsburků. Nikdo nemůže pomýšlet na věci, které by znamenaly nebezpečné rozdmýchání doutnajících požárů. Docela jinak vypadá však věc s hlediska rozumné pozitivní, po výtce hospodářské spolupráce všech malých států ve střední Evropě. Tato myšlenka, která byla již podkladem plánu Tardieuova, má dnes v rámci paktu čtyř a na podkladě vzájemného porozumění francouzsko-italského docela jiné vyhlídky na přijetí a zdá se, že se v tomto směru bude nyní důsledně pracovat.

Koncem května došlo před branami Pekinu k sjednání příměří mezi vojenskými veliteli čínských a japonských sborů, když už se zdálo, že vstup Japonců do zdi severní čínské kapitály je nezbytný. Japonci dokázali však, že dovedou opravdu vymezovati své cíle rozumně a nechtějí se pustit do nedozírných bojů uvnitř vlastní Číny. Postačí jim úplně zajištění jejich výboje mandžuského, jemuž dali nominálním osamostatněním státu i mezinárodně přijatelnou formu. Čínská vláda samotná kontrahovala sice příměří, ale formální jednání o mír, jímž by se musila severovýchodních provincií definitivně zřeknout, ještě nezahájila. Naproti tomu se sovětským Ruskem se zápletky množí a není vyloučeno přenesení nepřátelství v tomto směru.

R. Procházka.

LITERATURA.

STEPHAN v. CSEKEY — DIE QUELLEN DES ESTNISCHEN VERWALTUNGSRECHTS (Gesetz und Verordnung [Tartu] Dorpat) 1930 str. 159.

Pojednání Štěpána Csekey-e daleko přesahuje rámec naznačený záhlavím. Zejména druhá část věnovaná otázce nařízení jest vlastně úplně ukončenou monografií o nařízení a otázkách s ním spojených. Seznam literatury uvedený na začátku každé z 2 kapitol, na které se kniha Csekey-ova dělí (první: zákon, druhá: nařízení) sám o sobě svědčí o tom, že nejde o pojednání dogmatické věnované výhradně určitému pozitivnímu právnímu řádu, nýbrž, že se zde čtenáři předkládá ucelená theoretická práce. Csekey ve své knize rozebral netoliko názory autorů, kteří přicházejí v úvahu u každého právníka zabývajícího se otázkami veřejného práva, nýbrž přihlíží i k literatuře, která se obyčejně vymyká pozornosti západoevropského spisovatele. Vedle písemnictví německého, francouzského, anglického, italského autor hodně používá literatury ruské, maďarské a československé.

„Ústavní právo zaniká, právo správní vzrůstá — nikde nebije do očí správnost tohoto výroku tak, jako ve státech, které se oddělily od bývalé ruské říše, t. zv. státech pomezních.“ Těmito slovy začíná Csekey své pojednání a poukazuje v úvodu, že důsledné provedení demokratických zásad vyžaduje, aby se lid účastnil netoliko v zákonodárství, nýbrž i měl podíl na moci výkonné. „Na místo monarchického principu dělení moci nastupuje demokratická snaha sjednocení moci.“

Autor podotýká, že jeho práce jest první pokus soustavného výkladu o pramenech estonského státního práva a dodává, že tato práce jest spojena s potíží a to nejen proto, že pozitivní materiál v tomto směru jest obsáhlý a neuspořádaný, nýbrž i proto, že na estonské půdě křížují se ideologie moderního západoevropského státu se svéráznými historicky se vyvinuvšími pojmy ruského předrevolučního práva.